

Gazdag Ferenc¹

Öröm a nemzetközi tanulmányok szakokon – Recenzió az *Új diplomáciai lexikon. A nemzetközi kapcsolatok kézikönyvéről*²

Nem túlságosan gyakori egy könyvismertetés esetében, ha elsőként a kiadvány címét kell értelmezni. Most mégis szükségesnek látszik ezzel kezdeni. Ugyanis a Bába Iván – Sáringer János szerkesztésében megjelent kétkötetes *Új diplomáciai lexikon* a címe szerint is egyszerűen lexikon és kézikönyv. Bár közeli terminusokról van szó, azonban a két fogalom messze nem ugyanaz: a lexikonok ugyanis egy-egy szakterület fogalmi definícióit közlik betűrendben, a szócikkekben egyidejűleg törekedve a szabotosságra és a közérthetőségre, míg a kézikönyvek egy-egy tudományág vagy szakterület rendszerezett ismereteit foglalják össze rövidebb-hosszabb terjedelemben. Az *Új diplomáciai lexikon* tudatosan tolja össze a kétféle közelítést, mégpedig oly módon, hogy a „lexikon kritériumait követi a szócikkek elrendezése, illetve a hivatkozások rendje”, míg a kézikönyvek megoldásait úgy alkalmazza, hogy a „tizennégy fejezet mindegyike a diplomácia, illetve a nemzetközi kapcsolatok egy-egy körülhatárolt területét tárgyalja”.³ Szokatlan, bár didaktikailag indokolható megoldás, amelyet következetesen érvényesíteni szinte lehetetlen. A módszertani-szerkesztési nehézségeket jól mutatja, hogy a szerzők/szerkesztők maguk sem voltak képesek mindvégig érvényesíteni az általuk választott eljárást. A „Magyarország diplomáciai kapcsolatai” fejezet ugyanis nem más, mint egyfajta leltár a kurrens magyar bilaterális kapcsolatrendszerrel.

Előbb azonban néhány szót a közvetlen és a kicsit távolabbi előzményekről. Hosszú ideje tartó és növekvő hiányt tölt be a kiadvány. 1945 után ugyanis mindössze két, említésre méltó hasonló munkát találunk a témakörben. A Szondy Viktor – Jónás Endre-féle *Diplomáciai lexikon* (Bp. Kulcsár Andor, 1947) közvetlenül a II. világháború után jelent meg, s gyakorlatilag azt az ismeretanyagot tartalmazza betűrendes formátumban, amelynek ismeretére a külügyi szolgálat keretében az ügyintézésnél szükség volt. Pontosabban ez a kiadvány tartalmazta a magyar törvények nemzetközi vonatkozásait, a nemzetközi jog általános elveit, a külügyi igazgatást, a Magyarország által kötött különféle nemzetközi szerződéseket, s a külkereskedelemben előforduló termékekre és nyersanyagokra vonatkozó ismereteket. A külügyi pálya és a szakminisztériumok

¹ Professor emeritus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok és Diplomácia Tanszék, e-mail: gazdag.ferenc@uni-nke.hu

² Bába Iván – Sáringer János (szerk.), Kairosz, 2021.

³ Bába Iván – Sáringer János (szerk.): *Új diplomáciai lexikon. A nemzetközi kapcsolatok kézikönyve*. Budapest, Kairosz, 2021. 9.

apparátusa számára készült tipikus kiadvány volt. Magyarország beillesztése a szovjet érdekszférába, a szocializmus építésének elindítása, s a magyar tisztviselői kar drasztikus cseréje ezt a kötetet csakhamar hatályon kívül helyezte.

Aztán jó évtizedig semmi, majd 1959-ben Katus László, majd 1967-ben Hajdú Gyula szerkesztésében adta ki az Akadémiai Kiadó a *Diplomáciai és nemzetközi jogi lexikont*. A négy területre (diplomácia, diplomáciatörténet, nemzetközi jog és nemzetközi gazdaság) fókuszáló vastkos kiadványt a kor meghatározó történészei és jogi szakemberei jegyezték Diószegi Istvántól, Zsigmond Lászlón, Halmosy Dénesen át Herczeg Gézáig és Ránki Györgyig. Nekik köszönhető, hogy generációk tudtak egyéb csatornákon szinte beszerezhetetlen információkhoz jutni – több tekintetben, maig használható formában – a nemzetközi rendszer különféle vonatkozásairól, különös tekintettel a II. világháború utáni európai berendezkedésre. Dacára az előszót jegyző Sík Endre bevezetőjében megfogalmazott szándékoknak, amely szerint:

„A fasiszta elnyomással együtt, hála a szovjet hadsereg győzelmének és a Szovjetunió nagylelkű segítségének – a bárók és bankárok uralmától is egyszer s mindenkorra megszabadultunk. A mai Magyarország, az új, demokratikus, szocializmust építő Magyarország külpolitikája a munkásosztály külpolitikája, az egész dolgozó nép külpolitikája lett.”

Ezek után fél évszázadnak kellett eltelnie, hogy 2018-ban, majd 2021-ben megjelenjen előbb a *Diplomáciai lexikon*, majd az *Új diplomáciai lexikon*.

A Külgazdasági és Külügyminisztérium támogatásával, a 2018-as kiadvány tapasztalatainak felhasználásával egy új, kétkötetes munka született. A főszerkesztő Bába Iván (volt nagykövet és külügyi államtitkár) és az adminisztratív főszerkesztő Sáringer János (egyetemi docens, diplomáciatörténész) évekig tartó szervezési munkát végzett a koncepció kialakításától kezdve a konkrét szövegezésig. Az adatok önmagukban is impozánsak: a két kötet mintegy 3 millió karakternyi szövegét több mint 100 szerző jegyzi. Pusztá egybeszervezésük is hatalmas energiákat igénylő munka volt, nem is említve a szöveggondozással kapcsolatos szerkesztői feladatokat.

A koncepció, illetve a bemutatási mód kialakításához a hazai előzményeken túl sok nemzetközi példa is szolgálhatott. A nemzetközi könyvpiacra ugyanis egyáltalán nem számíthatunk unikálisnak a diplomáciával foglalkozó munkák. Sem a lexikonok, sem a kézikönyvek. A Google keresőrendszere néhány másodperc alatt 12 millió találatot jelez a „*Handbook of diplomacy*” kifejezésre, ami úgy is nagyon sok, ha tudható, hogy a találatok zöme pusztán a fogalmat tartalmazza és nem önálló kiadványt jelez. A választék mindenestre rendkívül széles. Talán érdemes meg is említeni néhányat

Az *Oxford Handbook of Modern Diplomacy* (Andrew F. Cooper, Jorge Heine, Ramesh Thakur, Ramesh Chandra Thakur, Oxford, OUP, 2013) egy klasszikus lexikon. Azt a megoldást választotta, hogy a szócikk-fejezetekben sorra mutatja be a nemzetközi élet főszereplőit, az eljárási módjait, s a diplomáciai eljárásban felhasználható eszközöket.

A Routledge kiadónál 2019-ben már az 5. kiadásban megjelent R. P. Barston *Modern Diplomacy* című kötete inkább kézikönyv. Öt nagy témakör köré (a diplomácia természete, a diplomáciai eljárások, tárgyalástechnikák, nemzetközi válsághelyzetek és a nem hagyományos diplomácia) csoportosítja mondanivalóját.

A magyar kiadvány szerkesztésében és felfogásában talán a Costas M. Constantionu – Pauline Kerr – Paul Sharp szerkesztésében készült *The SAGE Handbook of Diplomacy* (London, 2016) kötethez áll legközelebb. Ezt is csapatmunkában készítették (mintegy 60 fős szerzői gárda áll a szócikkek, illetve a rövid tanulmányok mögött), s a tematikus fejezetkiosztás a geopolitikai irányokon túl a szakpolitikai dimenziókra (sport, környezetvédelem, vallás, informatika) is kiterjed.

A Bába–Sáringer-lexikon strukturális felépítése módszertanilag mind a hazai, mind a nemzetközi minták tapasztalatait használja. Az első félszáz oldal a lexikonban található szócikkeket közli, amelyben megtalálhatók a konkrét kifejezések (például *agrément*) mögötte pedig annak a fejezetnek a címe, ahol a kifejezés leírása található (Diplomáciai kapcsolatok). A szócikkek mellett természetesen megtalálhatók a nemzetközi életben gyakran használt rövidítések is (például a CEFTA – *Central European Free Trade Agreement* – Közép-Európai Szabadkereskedelmi Megállapodás). Az ábécérendbe rakott szócikk- és rövidítésgyűjtemény terjedelme dacára (50 oldal) könnyen kezelhető.

A továbbiakban a nemzetközi lexikonok klasszikus fejezetei következnek: diplomáciai kapcsolatok, nemzetközi jog és nemzetközi szervezetek, külügyi és konzuli igazgatás és protokoll. A lexikon ezután fordul át tematikus megoldásokba, azaz kézikönyvformátumba. A tématerületi fejezetek a következők: kisebbségvédelem és nemzetpolitika, az európai integráció, biztonságpolitika, nemzetközi gazdasági kapcsolatok, kulturális diplomácia, nemzetközi sportkapcsolatok. Végül a második kötetből majdnem 200 oldalnyi terjedelmet foglal el a „Magyarország diplomáciai kapcsolatai” fejezet, amelyet a magyar külügyminiszterek listája és a magyar diplomaták válogatott listája követ.

A Bába–Sáringer-kettős munkájának abszolút újítása a magyar diplomáciai kapcsolatok teljes vertikumának áttekintése Afganisztántól a Zöld-foki Köztársaságig. Összesen 193 állam, mindazok, amelyekkel Magyarország jelenleg diplomáciai kapcsolatban áll. Az országszócikkek azonos felosztásúak. Tartalmazzák az adott ország alapadatait (terület, lakosság száma, nemzeti ünnepek), a diplomáciai kapcsolatok felvételének időpontját, a kapcsolat diplomáciai szintjét, a képviselői székhelyeit, s az 1990 utáni nagykövetelek neveit. Természetesen terjedelmileg nagyok a különbségek a magyar külpolitika szempontjából lényeges (Németország), vagy periferikus (Guatemalai Köztársaság) szócikkek között, de a leghosszabbak sem haladják meg a két oldal terjedelmet. A kevésbé lényeges relációknál érthetően csak az alapadatok szerepelnek, viszont a jelentős relációkban az adatokon túl rövid áttekintést olvashatunk a bilaterális kapcsolatok történetéről, a politikai, társadalmi és gazdasági kapcsolatok állásáról. A legfontosabb export-import adatok ugyancsak szerepelnek. A fejezetet jegyző szerkesztő, Sáringer János népes szerzőgárda (28 fő) írásait fogta össze, akik a szakmai kompetencia tekintetében kivétel nélkül az első vonalba tartoznak, közöttük egyaránt találunk korábbi nagyköveteleket, külügyi tisztviselőket, egyetemi oktatókat és kutatókat. A magyar külpolitikáról ilyen jellegű és ekkora terjedelmű összeállítás még nem jelent meg. A szerkesztők azt nem magyarázzák, hogy miért csak a rendszerváltás utáni nagykövetelek szerepelnek a listán.

Ugyancsak az újdonságok között kell elszámolni a lexikon „Nemzetközi sportkapcsolatok” fejezetét.⁴ Elsőként amiatt, hogy a lexikon összeállítói a beillesztéssel letették a garast abban a vitában, hogy a sport képezheti-e a külpolitika tárgyát. A fejezet szócikkei ábécérendben sportáganként sorolják a tudnivalókat az amerikai futballtól a WADA-ig, azaz a Nemzetközi Doppingellenes Ügynökségig. A szócikkek végén olvashatók az adott sportág magyar vonatkozásai, illetve a sporton keresztüli politikai történetek pingpongdiplomácia. A fejezet szerkesztője, Janzsó János a szócikkeken keresztül egyértelműen jelzi a sporttevékenység nemzetközi jellegét: olvashatunk a sportágak világszervezeteiről, a sportdiplomáciáról, annak eszközrendszeréről, a sportdiplomáciáról, és természetesen arról is, hogy a sportágukban élen járó sportolók a nemzetközi élet sztárolt szereplői.

A lexikon közli a magyar külügyminiszterek beosztásban töltött idő szerinti névsorát Batthyány Kázmértól (1849. május–július) Kánya Kálmánon át (1933–1938) Szijjártó Péterig (2014-től), illetve a külügyminiszterek rövid életrajzát is.

A lexikon utolsó fejezetét a két kötet szerzőinek, szerkesztőinek, lektorainak és egyéb résztvevőinek listája zárja. Maga a névsor (104 név szerepel benne) önmagában is mutatja a vállalkozás méreteit és jelentőségét.

Hogy kiknek ajánlható az *Új diplomáciai lexikon*? A szerkesztők az előszó első bekezdésében felfedik a megcélzott olvasóikat:

„Ezt a könyvet haszonnal forgathatja bárki, aki a nemzetközi kapcsolatok és a diplomácia iránt érdeklődik. A legtöbb szócikk megértéséhez nincs szükség az átlagos középiskolai műveltségnél mélyebb tudásra. Másrészt bizonyára segítségére lesz azoknak a tanulóknak, egyetemi hallgatóknak, akik nemzetközi kapcsolatokkal összefüggő tanulmányokat folytatnak, diplomáciai pályára készülnek, vagy a közigazgatás nemzetközi kapcsolataival akarnak foglalkozni. Harmadrészt kézikönyvként szolgálhat azoknak a közigazgatásban dolgozóknak is, akik ismereteiket, tudásukat mélyíteni, információikat pontosítani szeretnék.”

A recenzens csak csatlakozni tud a szerkesztői előszó felsorolásához. Legfeljebb még azt teheti hozzá, hogy a két kötetben található információmennyiség az *Új diplomáciai lexikon* használhatóságát a magyar szakmai közéletben hosszú időre garantálja.

⁴ Bába–Sáringér (2021): i. m. 229–263.

